

Мимоза ВЕЛИЧКОВСКИ
Михаил КОЧУБОВСКИ

АКТИВНОСТИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЧОВЕКОВОТО ПРАВО ЗА ВОДА И САНИТАЦИЈА - ПРАКСА ВО СЕВЕРОИСТОЧНИОТ РЕГИОН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Вовед

Обезбедување на безбедна вода и санитација за целото население без дискриминација претставува обврска на сите влади. Заложба за концентрирање на напорите и финансиските средства за остварување на ова право е опфатена со многубројни Конвенции, Меѓународни договори, Протоколи, Милениумски развојни цели, Одржливи развојни цели итн.

Со Протоколот за вода и здравје земјите-потписнички се обврзуваат на определување политики и целни мерки насочени кон подобрување на состојбата во пристап до вода и санитација за СИТЕ. Ова подразбира обезбедување на квалитет и квантитет на водата за пиење, намалување на урбано-руралниот јаз во пристапот до вода и санитација, обезбедување на пристап на вода и санитација за маргинализирани и ранливи категории (бездомници, ученици, деца во градинки, домови за стари лица, затвореници, лица кои живеат на прагот на сиромаштијата и тн).¹

*Мимоза Величковски е
специјалист по хигиена
во Центарот за јавно
здравје во Куманово*

*Михаил Кочубовски
е професор на
Медицинскиот
факултет во Скопје
и раководител
на Секторот за
здравствена екологија
во Институт за јавно
здравје на РМ*

Република Македонија сè уште го нема ратификувано Протоколот за вода и здравје, но со бројни активности придонесува за подигање на свеста и интересот кај релевантните фактори но и кај општата популација.

Преку посебна Програма за јавно здравје, финансирана од Буџетот на Република Македонија, меѓу другите активности, се спроведуваат и активностите за проценка на здравствено-еколошкиот ризик во врска со квалитетот на водата за пиење и водоснабдувањето, како и воспоставување на здравствена евиденција на водоснабдувањето. Во периодот од 1994-1997 година со развојот на информатичката технологија, Институтот за јавно здравје на РМ воведо современ здравствено-еколошки мониторинг на водоснабдувањето кој се применува во сите 10 Центри за јавно здравје во земјата. Во овој мониторинг се применува просторен информативен систем на објектите за водоснабдување на населението и на квалитетот на водата во тие објекти. Новина во овој концепт е што секој водоснабдителен објект добива свој единствен матичен број со кој се определува територијалната припадност (административно-географска локација) видот, сопственикот и намената на објектот, големината на објектот и непосредните корисници-потрошувачи. Последните бројки од матичниот број се дополнителни и се однесуваат на микролокацијата на узорцирањето. Во времето на воспоставување на системот се размислуваше и за воведување интегриран мониторинг на здравствените, комуналните и другите организации за водоснабување со вода за пиење, во тековна контрола на квалитетот и здравствената исправност на водата во дистрибутивните системи.^{2,3}

Определувањето на политиките и целните мерки за подобрување на состојбата на пристап до вода и санитација за сите, бара пред сè детално познавање на тековната состојба. За таа цел, а во рамките на подготовката на Република Македонија за пристапување кон Протоколот за вода и здравје беше организирана работилница „Евалуација на еднаков пристап до вода и санитарни услови за мали водоснабдителни и санитарни системи“ (Скопје, 16-17 јуни 2015). На работилницата, во фокусот беа три општини (Скопје, Куманово и Велес), а воедно беа одредени координатори за пополнување на Бодовна картичка како алатка за самопроценка за еднаков пристап до вода и санитација, идентификација на приоритети и поттикнување на можни акции за подобрување на пристапот до вода и санитација.

Структура на Бодовната картичка и методологија на работа

Структурата на бодовната картичка вклучува широк опсег на чинители, од еколошкиот до социјалниот и финансискиот сектор.

Бодовната картичка започнува со краток профил на регионот и продолжува со прашања од четири тематски области:

Дел 1: *стратешка рамка и политики* за подобрување на пристапот до вода и санитација;

Дел 2: *географски нееднаквости* - различни области покажуваат разлики во однос на изворот и начинот на водоснабдување, водоводна и канализациска мрежа;

Дел 3: *социјални нееднаквости* - ранливи и маргинализирани групи се соочуваат со различни пречки за постигнување на еднаков пристап и затоа се потребни различни решенија; и

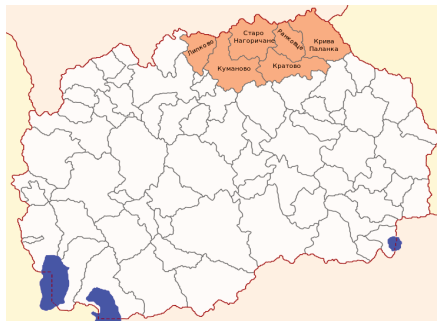
Дел 4: *економски нееднаквости* - достапност во однос на плаќање на сметката за вода и санитација.

За секоја област има одреден број прашања со понудени четири можни одговори. Секој одговор мора да биде оправдан односно да се потпира на информации од правни документи, советодавни документи, аналитички извештаи, анкети или слични извори.

За секоја област резултатот се пресметува и резимира земајќи ги предвид бројот на прашањата во областа и веродостојноста на одговорите. Максималниот број бодови за секоја област на делување изнесува 3.

Резултати од пополнета бодовна картичка за Североисточниот регион

Североисточниот плански регион го сочинуваат општините Куманово, Кратово, Крива Паланка и новоформираните општини Старо Нагоричане, Ранковце и Липково. Регионот има површина од 2310 km² и опфаќа 9% од вкупното население во Република Македонија (Слика бр.1).

Слика бр.1 Карта на Република Македонија со приказ на Североисточниот регион

Бодовната картичка се пополнуваше за сите општини на Северо-источниот регион со исклучок на општина Липково, од каде не беше изразен интерес за соработка. Новонаформираниите општини Ранковце и Старо Нагоричане се рурални општини и, методолошки, при пополнувањето на бодовната картичка истоимените села кои се административни центри на општините се земени како урбана средина, а останатите населени места во општините како рурална средина. Како години за анализа беа земени 2009 и 2014 година. Профилот на регионот е прикажан во Табела бр.1.

Табела бр.1 Профил на регионот – население, пристап до вода и санитација

	Куманово	Крива Паланка	Кратово	Ранковци	Старо Нагоричане
Население*	105484	20820	10441	4144	4840
проценка**	109066	20044	9504	3738	4012
% на население во рурални области	27,7%	30,1%	33,7%	72,8%	88,6%
% на население без работа	23,9%	20,6%	38,9%	50%	13,5%
Без пристап до безбедна вода (јавни чешми, бунари и индивидуални водоснабдителни објекти)	6950 жители 6,59% од вкупно население	595 жители 2,85% од вкупно население	780 жители 7,4% од вкупно население	679 жители 16,4% од вкупно население	1474 жители 30,4% од вкупно население
Без пристап до санитација (попивни јами)	22808 жители 21,6%	4809 жители 23,1%	3759 жители 36%	2486 жители 40%	4840 жители 100%
Без третман на отпадни води	85676 жители 81,2% од вкупно население	нема	нема	нема	нема

*Извор на податоци: Државен завод за статистика (www.stat.gov.mk):

Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Македонија 2002г.

** Државен завод за статистика, Проценка на населението

Рамки на управување на властите

Во соработка со локалната самоуправа на општините добиени се следниве податоци во однос на финансиската политика, односно вложувањата за подобрување на состојбата со водоснабдување и санитација.

Сектор за финансиски политики

Во Општина Куманово висината на финансиските средства потребни за да се постигне еднаков пристап до безбедна вода за пиење и санитација е проценета преку одредување на финансиски средства потребни за реализација на Физибилити студија за подобрување на систем за одведување и третман на отпадни води со која се опфатени делумно и рурални населби. Во прва фаза предвидени се 5.694,720 евра. Изворите на финансирање за постигнување еднаков пристап до безбедна вода за пиење и санитација се идентификувани и тоа за спроведување на прва фаза од Физибилити студија се обезбедени финансиски средства од Државен буџет 15 % и 85% од ИПА фондови. Целосна проценка во однос на потребните финансиски средства за еднаков пристап до вода и санитација за руралната средина не е извршена.

Во Општината Старо Нагоричане висината на финансиските средства потребни за да се постигне еднаков пристап до безбедна вода за пиење и санитација и изворите на финансирање се идентификувани до одреден степен. Обезбедени се средства од ЕБОР (Европска банка за обнова и развој) за водоводи за одредени маали во селата Младо Нагоричане и Алгуња. За проектот за водовод во селата Жегљане, Степанце и Карловце - сеуште не се обезбедени средства додека Проектот за фекална канализација со пречистителна станица за с.Старо Нагоричане за кој е проценета и висината на финансиските средства за жал се соочува со озбилен проблем на поддршка од страна на Советот на Општината.

Во Општина Крива Паланка изработена е Програма за изградба, реконструкција и одржување на локалната водоводна мрежа за 2015 год. (Влада на РМ Проект "Водоснабдување и одведување на отпадни води", ЈП Комуналец, Општина Крива Паланка) и се одредени приоритетните проекти, а тоа се оние каде постојат проблеми во однос на водоснабдувањето во градот и во руралната средина.

Во Општина Ранковце изготвени се проекти за одредени населени места и поради тоа во целост не е проценета висината на средствата потребни за постигнување на еднаков пристап до безбедна вода за пиење Изворите на финансирање не се идентификувани бидејќи со одредени проекти е аплицирано кај повеќе фондови и нема одговор сеуште.

Во Општина Кратово нема изработено стратегија, односно не е извршена проценка за постигнување еднаков пристап до безбедна вода за пиење и санитација.

Во сите пет општини градската власт јавно известува за распределба-

та на финансиските ресурси преку web страна на општината, седници од совет, седници од отворен карактер, јавни гласила на општината. Завршните сметки од јавни претпријатија се разгледуваат и усвојуваат на седници на советот. Постои и законска основа за достапност на информациите од јавен карактер – Сл. весник 13/2006 “Слободен пристап до информации од јавен карактер“ која се почитува.

Права и должности на корисниците и носителите на права

Со склучување на договор со комуналното претпријатие корисниците се информирани за своите права и обврски. Давателите на услуга (комуналното претпријатие) се достапни за секоја информација во однос на квалитетот и квантитетот на испрачаната вода.

Водоводите кои ги одржуваат месните заедници или локалното население односно самите корисници, истите си ги одредуваат своите права и обврски а информации за квалитетот на водата добиваат од Центарот за јавно здравје-Куманово (ЦЈЗ) - резултати од извршени анализи според Програмата за јавно здравје како и предлог мерки за подобрување на состојбата.

Намалување на географските разлики (урбана/рурална средина)

Квантитативните податоците во овој дел се добиени врз основа на долгогодишниот мониторинг кој го спроведува Центарот за јавно здравје Куманово според Програмата за јавно здравје како и податоци од комуналните претпријатија во општините и претставници на месните заедници кои го одржуваат водоводот и локалната самоуправа.

Квантитативни информации за пристап до вода за пиење во општините⁴

А) Општина Куманово

Жителите на градот и околните населби имаат 95% пристап до безбедна вода за пиење Во рурална средина средина на општината 31,5% од населението користат вода за пиење од јавни чешми и индивидуални бунари, 36,2% од локални водоводи и 32,22% од градскиот водовод. Квалитетот и безбедноста на водата за пиење од локалните водоводи и јавни чешми се следи од страна на Центарот за јавно здравје според годишната програма за јавно здравје. Од вкупниот број на испитани примероци на вода од локалните водоводи бактериолошки неисправни се 29,1% од примероците во 2009 година и 15,6% во

2014 година. Процентот на неисправни примероци на вода од јавните чешми и индивидуални бунари е повисок и се движи од 47,6% во 2009 година до 20,5% во 2014 година.

Б) Општина Кратово

Жителите на градот имаат 99% пристап до безбедна вода за пиење од градскиот водоснабдителен систем, додека 27,5% од населението во руралната средина користат јавни чешми и индивидуални бунари, 1,46% имаат пристап до вода за пиење од локални водоводи и 70,99% од регионален водовод (еден водовод кој снабдува со вода за пиење повеќе села). Од вкупниот број на испитани примероци на вода од јавните чешми бактериолошки неисправни се 42,4% во 2009 година а во 2014 година 26,6% .

В) Општина Крива Паланка

Жителите на градот имаат 99% пристап до безбедна вода за пиење. Во рурална средина 9,5% од населението користи јавни чешми или индивидуални бунари а 90,5% - локални водоводи. Во однос на квалитетот и безбедноста на водата за пиење од локалните водоводи, бактериолошки неисправни се 32,5% од испитаните мостри во 2009 година и 10,5% во 2014 година. Анализирани примероци на вода од јавни чешми и извори покажуваат бактериолошка неисправност од 24,3% во 2009 година и 9,1% во 2014 година.

Г) Општина Ранковце

Жителите на село Ранковце кое при пополнувањето на Бодовната картичка е земено како урбана средина имаат 95% пристап до безбедна вода за пиење, а во останатите села односно руралната средина 17,7% од населението користи јавни чешми и индивидуални бунари и 82,3% од локални водоводи. Од вкупниот број на анализирани примероци на вода во ЦЈЗ Куманово според Националната програма за јавно здравје, бактериолошки се неисправни 25,9% од примероците во 2009 година и 15,7% во 2014 година.

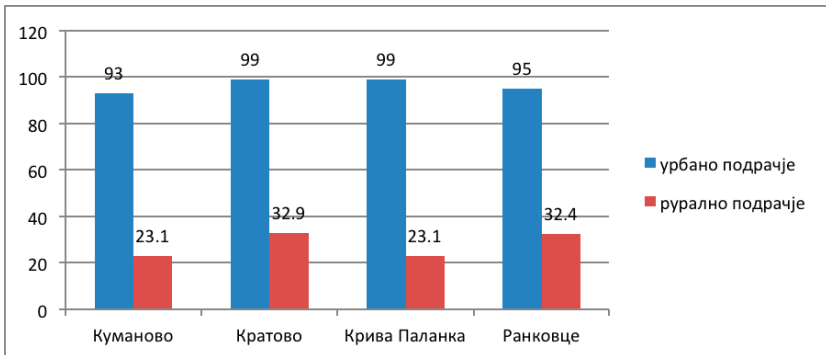
Д) Старо Нагоричане

Жителите на с. Ст. Нагоричане (урбана средина) имаат 100% пристап до безбедна вода за пиење. Во руралната средина (останатите 38 села) -37,3% од населението користи јавни чешми и индивидуални бунари и 62,6 % локални водоводи. Кај испитаните примероци на вода од локалните водоводи, бактериолошки неисправни се 34,7% во 2009

година и 12,8% во 2014 година, додека тој процент од јавните чешми и индивидуалните објекти се движи од 42,8% во 2009 година до 16,6% во 2014 година.

Квалитетот и безбедноста на водата и пристапот до вода е подобрен во 2014 година во однос на 2009 година како резултат на превземените иницијативи и активности на општината и на локалното население (повремена дезинфекција на водата за пиење, формирање на заштитни зони) во согласност со укажаните предлог мерки од страна на ЦЈЗ Куманово.

Во однос на пристапот до санитација, односно до централен систем на одведување на отпадните води во општините во Североисточниот регион постојат разлики меѓу урбаната и руралната средина. Процентот на популацијата со пристап до централен систем на одведување на отпадните води е даден на Слика бр 2.

Слика бр.2 Процент на население со пристап до централен систем на одведување на отпадни води во рурални и урбани подрачја на општините во Североисточниот Регион на РМ

Во општина Старо Нагоричане целокупното население е без пристап до централен систем на одведување на отпадните води.

Третман на отпадни води има само во општина Куманово.

Во целиот североисточен регион пристапот до санитација во смисла на централизирано собирање на фекалните отпадни материи од домаќинствата заостанува во однос на пристапот до вода за пиење.

Јавни политики за намалување на разликите на пристапот меѓу урбаната и руралната средина

Куманово - Со Програмата за развој на Општина Куманово за 2015 година предвидена е изградба и реконструкција на системи за јавно водоснабдување и канализација на територија на Општина Куманово каде руралната средина е делумно опфатена.

Крива Паланка - Изработена е Програма за изградба, реконструкција и одржување на локалната водоводна мрежа во Општина Крива Паланка за 2015 година.

Ранковце - Поддршка за испорака на вода и санитација постои за сите населени места.

Старо Нагоричане - Се изработуваат проекти за селата во општината, но постојат и села од расфрлен тип кои претставуваат потешкотија во реализација на пристапот и ја покачува и цената.

Кратово - Со програмата за уредување на градежно неизградено земјиште се опфатени и проекти за одведување на вода до урбаните средини.

Јавните власти ги идентификуваат областите кои заостануваат и имаат потреба од надворешна поддршка. Во процесот на идентификација голема улога имаат Центрите за јавно здравје преку своите годишни извештаи што се доставуваат до Советот на општината но би била уште поголема и посеопфатна доколку почнат да функционираат Советите за јавно здравје во општините.

Обезбедување на пристап до вода и санитација за ранливи и маргинализирани групи

Квантитативните податоци за ранливите и маргинализирани групи се добиени во соработка со секторот за образование, регионалниот центар за социјални работи, локалната самоуправа, комуналните претпријатија и податоци од мониторинг и извршени анализи на водата за пиење во Центарот за јавно здравје Куманово.

Како посебни области на делување во овој дел на Бодовната картичка беше опфатен пристапот до вода за пиење и санитација на *лица со посебни физички потреби, корисниците на здравствените установи, корисниците на образовните установи, корисниците на домови за стари лица, затвореници, бегалци што живеат во бегалски кампови и центри, лица кои живеат во домување без вода и санитација.*

Единствено во Општината Куманово има Дом за стари лица со капацитет за 172 лица. Во периодот на пополнувањето на податоците

има 150 корисници од кои 70 се лежечки а 7 лица се со инвалидски колички и има обезбеден пристап до безбедна вода и санитација. Во домот постои и алтернативен извор за водоснабдување.

КПУ Затвор Куманово со отворено одделение во Крива Паланка имаат пристап до безбедна вода за пиење и санитација. Управата за извршување на санкции при Министерство за правда обезбедува средства за поддршка на пристап до безбедна вода за пиење и санитација.

Транзитен центар за мигранти/бегалци во с. Табановце има обезбедено пристап до безбедна вода за пиење и санитација, посебни тоалети за мажи и жени. Со Акциски план за справување со мигранти санитарно хигиенската и епидемиолошката состојба е под редовен надзор на Центарот за јавно здравје Куманово кој во однос на подобрување на состојбата редовно дава сугестии и предлози.

Како лица кои живеат во домување без вода и санитација во општините е опфатена ромската популација. Во Општина Куманово има 4256 жители кои се изјасниле како Роми а од нив 64% се приматели на социјална помош. Центарот за јавно здравје соработува со невладини организации кои работат со ромската популација. Спроведени се исцрпни анкетни истражувања. Према истражувањето на ЦРЗ Дром, постојат 1.095 ромски куќи во Куманово. Повеќето од нив се илегално изградени, сопственици се Роми но немаат документ за неа туку само за земјиштето. Тоа е и причината што имале проблеми со вода и канализација: 40% ромските куќи во Куманово се легални (во центарот), а 60% од куќите се градени илегално. Најмногу се лоцирани во населбата Средорек. Со превземени мерки од страна на ромската НВО и општината пристапот до вода и санитација е подобрен. Со анкетното истражување на НРЦ (Национален ромски Центар) во рамките на проектот Жената ромка - пат кон предизвици во кое учествуваше и претставник од Центарот за јавно здравје, опфатени се 912 особи од женската ромска популација во Куманово и Крива Паланка. Добиени се податоци дека 90,4% во Куманово и 100% во Крива Паланка имаат приклучок на канализациона мрежа. Во однос на пристапот до безбедна вода за пиење 92,4% од анкетираниите во Куманово имаат вода во домовите, а во Крива Паланка 100% имаат централно водоснабдување (само едно семејство од анкетираниите нема централно водоснабдување).⁵

Во Болницата во Куманово и Здравствениот Дом Крива Паланка на секое одделение има санитарни јазли со посебни тоалети за мажи и жени и купатило за одржување на личната хигиена, а во другите здравствени установи има тоалети за мажи и жени, без можност за

одржување на менструална хигиена. Во Болницата во Куманово има тоалети прилагодени за инвалидизирани лица. Пристапот до безбедна вода за пиење во болниците и здравствените домови во Регионот е финансиран од буџет на РМ - Фонд за здравствено осигурување како вкупни материјални трошоци на институцијата. Останатите здравствени установи - приватни здравствени установи (ординации) користат сопствени средства за подршка на пристапот до вода и санитација.

Во соработка со надлежните институции континуирано се контролира пристапот до безбедна вода за пиење и санитација за корисниците на образовните установи. Сите образовни установи во урбаната средина во општините во Североисточниот регион имаат пристап до безбедна вода и санитација. Училишните објекти во Општина Ранковце и Крива Паланка имаат пристап до безбедна вода за пиење и ја почитуваат законската обврска за контрола на квалитетот на водата за пиење во период додека работи објектот. Во руралната средина во останатите општини од Регионот, контролата на квалитетот на водата од училишните објекти е во рамките на Националната годишна програма за Јавно здравје. На табела бр.2 е прикажан пристапот до вода за пиење во училиштата во североисточниот регион.

Табела бр.2 Пристап до вода за пиење на учениците во училишни објекти во општините во Североисточниот регион на Р. Македонија

општина	начин на водоснабдување	корисници (% од вкупен бр на ученици)	број на училишни објекти	% на бактериолошки неисправни примероци од вкупен број на мостри
Куманово	градски водовод	91,14	17	/
	локален водовод	3,99	8	32,8 во 2009 год. и 21,1 во 2014 год.
	сопствен објект и јавни чешми	4,87	11	69,3 во 2009 год. 41,3 во 2014 год.
Крива Паланка	градски водовод	88,5	4	/
	локален водовод	11,45	11	/
Кратово	градски водовод	86,4	3	/
	регионален водовод	10	6	17,6
	сопствен објект	3,6	4	24,3
Ранковце	локален водовод	96,9	4	/
	сопствен објект	3,1	1	/
Старо Нагоричане	локален водовод	90,6	8	/
	сопствен објект	9,4	5	/

Сите образовни установи во градот имаат посебни тоалети за мажи и жени како и во поголемите училишта во селата, а во некои од помалите подрачни училишта имаат заеднички тоалети. Образовните установи немаат соодветни капацитети за одржување на менструалната хигиена.

Јавни политики за решавање на потребите на ранливите и маргинализираните групи

Во Општина Куманово со одлука на Совет на општина Куманово бр 07-8565/15 од 18.12.2014 година се врши субвенционирање за материјални трошоци за вода и санитација за лица кои се приматели на постојана парична помош (1374/2014). Трошокот за вода и санитација на центарот за лица со ментална попреченост во развој постари од 18 години (Порака Наша) - се покрива од буџетот на општината, како и дотација за подмирување на технички потреби према потребата на училиштата во основно и средно образование.

Општината Старо Нагоричане има планирани средства (200,000.00 денари) за социјално загроени семејства, но во однос на пристапот кон вода и санитација фамилија со новороденче е ослободена од плаќање на сметката за вода во период од 24 месеци.

Во Општина Крива Паланка јавната политика е насочена кон Ромската популација и со одлука на Советот на општината, ослободена е од плаќање на вода.

Општина Ранковци јавната политика е насочена кон инвалидизираните лица и истите имаат бесплатен приклучок на вода и канализација.

Општината Крагово обезбедува помош на критичните граѓани со црева за вода или канализациони цевки и практикува да во новоизградените објекти се изведуваат засебни санитарии опремени за инвалидизирани лица. Исто така на посиромашните семејства е овозможено трошковите за вода да ги покриваат со времено ангажирање (одработување).

Јавни политики за обезбедување достапност на вода и санитарни услуги

Јавните власти го анализирале влијанието на различните алтернативи за решавање на прашањата со достапноста преку мерки за социјална заштита и се во насока на избегнување на неплаќање на сметките.

Завршни активности

Резултатите од овој интерсекторски процес беа презентирани на Работилницата за еднаков пристап до вода и санитација “Примена на бодовна картичка за еднаков пристап до вода и санитација во Република Македонија” одржана во Велес во јануари 2016 година, на која учествуваа повеќе институции од локално ниво од сите три таргетираните општини (Велес, Куманово и Скопје). На работилницата се одредија приоритетите за секоја област на делување од Бодовната картичка. Во февруари 2017 година во Куманово се одржа работилница со претставници на институциите само од Североисточниот регион, на која повторно беа презентирани резултатите и корегирани онаму каде што има настанато измени на состојбите. На оваа работилница беа одредени целите и специфичните цели и активности за изработка на Локални акциони планови за подобрување на пристапот до вода и санитација за секоја општина, преку мултисекторски пристап.

Приоритети за Локални акциски планови за подобрување на пристапот до вода и санитација во општините во Североисточниот плански регион:

- Зајакнување на јавната политика во општината за подобрување на пристап до вода и санитација преку изработка на Програма за приоритетни географски подрачја за подобрување на пристапот до вода и санитација со динамика на активности и ставање во функција на Советите за јавно здравје
- Зголемување на јавни финансиски средства од буџетот на општината кои се наменети за подобрување на пристапот до вода и санитација.
- Зголемување на стапката на пристап до хигиенска санитација во рурална средина и промоција на мали еколошки санитарни системи.
- Бактериолошки безбедна вода за пиење во сите училишни објекти.
- Подигање на свеста за последиците од непрофесионалното управување со водоводи.
- Воспоставување на План за безбедност на водата за пиење и санитацијата за руралните локални водоводи посебно за оние со кои управувањето не е на професионално ниво. При изработка на овие планови активно да бидат вклучени корисниците односно локалното население.

Апстракт

Во трудот се прикажани активностите извршени во севеористочниот регион на Република Македонија во контекст на имплементација на човековото право до пристап до вода и санитација. Институтот за јавно здравје на Република Македонија во соработка со Центарот за јавно здравје – Куманово во периодот 2015-2017 година спроведоа повеќе активности во рамки на програмата за еднаков пристап до вода и санитација на Протоколот за вода и здравје (координирана од СЗО И УНЕЦЕ). Во рамки на таа програма земјите потписнички се обврзуваат на определување политики и целни мерки насочени кон подобрување на состојбата во пристап до вода и санитација за сите. Ова подразбира обезбедување на квалитет и квантитет на водата за пиење, намалување на урбано-руралниот јаз во пристапот до вода и санитација, обезбедување на пристап на вода и санитација за маргинализираните и ранливи категории (бездомници, ученици, деца во градинки, домови за стари лица, затвореници, лица кои живеат под прагот на сиромаштијата итн). Беше спроведена ситуациона анализа на состојбата со пристап до вода и санитација во североисточниот регион и беше регистрирано големо подобрување во пристапот до вода и санитација, како и до два пати намалување на процентот на бактериолошки неисправни примероци вода за пиење, иницијална состојба во 2009 година споредено со 2014 година. Истото било резултат на спроведените превентивни јавно-здравствени мерки и добрата соработка помеѓу Општината и Центарот за јавно здравје – Куманово. Позитивен исход на активностите се и подготвените Локални акциски планови за подобрување на пристапот до вода и санитација во општините во Североисточниот плански регион.

Библиографија

1. UNECE (2012). Protocol on Water and Health to the Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes. Достапно на: https://www.unece.org/.../DAM/.../water/...No...left_behind/No_one_left_behind_E.p.
2. Фиљански П., Кочубовски М., Горѓев Д., Величковски М. Основи на здравствено-еколошки мониторинг на водоснабдувањето на населението во Р Македонија, Квалитет воде, Вол.1.1998, ЊЊ 98-Школа за заштиту животне средине, Нови Сад
3. Мимоза Петковска (2004). Концепт за современ здравствено еколошки мониторинг на водоснабдувањето со вода за пиење во Република Македонија - магистерски труд, Скопје, 2004.
4. ЦЈЗ Куманово (2010). Годишен Извештај - Санитарно хигиенска дејност за 2009 година
5. ЦЈЗ Куманово (2015). Годишен Извештај - Санитарно хигиенска дејност за 2014 година.
6. НРЦ (2007). Просперитет и здравје на жената Ромка – пат кон предизвици, достапно на: www.nationalromacentrum.org